

Om operationerne på Tanganyikasøen i november 1914

Indledning

Denne artikel kan læses i sammenhæng med min artikel Om det tyske skib Graf von Götzen på Tanganyikasøen under Første Verdenskrig og beretter bl.a. om to tyske kanonbådes operationer i den sydlige del af Tanganyikasøen.

Toldkrydseren Kingani.

Fra Koloniales Bildarchiv - Bild Nr. 016-1287-03
(Universität Frankfurt am Main).

Kanonbåden Kingani

I efteråret 1914 blev de tyske styrker i Kigoma ved Tanganyikasøen - *Abteilung Möwe* - forstærket med toldkrydseren Kingani, der - adskilt i fire hoveddele [1\)](#) - blev transporteret pr. jernbane fra Dar-es-Salam til Kigoma.

Dette skete på initiativ af afdelingschefen, orlogskaptajn (*Korvettenkapitän*) Gustav Zimmer, og efter godkendelse af guvernøren i Tysk Østafrika, Heinrich Schnee.

Denne godkendelse kom på plads efter den interne magtkamp i den tyske ledelse om krigens føring [2\)](#). Fra militær side, oberstløjtnant Lettow-Vorbeck, var man indstillet på at kæmpe, mens man fra civil side, med guvernør Heinrich Schnee i spidsen, var indstillet på at overgive det meste af kyststrækningen langs Det indiske Ocean, hvis man krævede dette fra engelsk side.

Den 20. august 1914 havde gehejmeråd (*Geheimrat*) Wilhelm Methner, der en kort tid var fungerende guvernør, godkendt, at Kingani blev overført til Flåden. Beslutningen var dog endnu ikke ført ud i livet, før Methner (af mig ukendte årsager) blev sat fra bestillingen. En sekretær i statsadministrationen (*Regierungsrat*) Humann indgav en skriftlig protest mod overførslen, men sagen ser ud til at være sluttet

med guvernør Schnees godkendelse.

Soldater fra Abteilung Möwe ved en parade i Kigoma i anledning af Kejserens fødselsdag, 27. januar 1915.

Fra Koloniales Bildarchiv - Bild Nr. 016-1287-08
(Universität Frankfurt am Main).

Kingani blev nu samlet og udrustet med en 3,7 cm revolverkanon, overført fra Hedwig von Wissmann [3](#)).

Hedwig von Wissmann.

Fra Koloniales Bildarchiv - Bild Nr. 002-1020-12
(Universität Frankfurt am Main)

Den 10. november 1914 var kanonbåden Kingani nu klar til aktion.

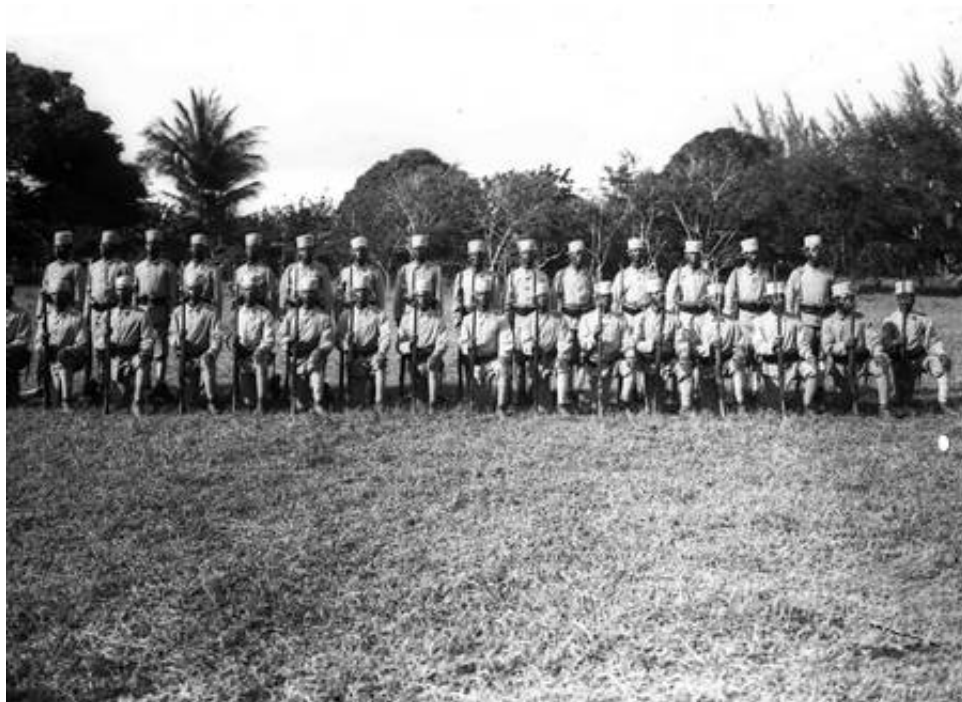
Besætningen talte 1 officer og 6 mand (tyskere) og et antal indfødte besætningsmedlemmer [4](#)).

I aktion

Kort tid forinden var der indløbet efterretninger om, at to fjendtlige dampskibe skulle befinde sig i den sydlige del af Tanganyikasøen, på den del af kyststrækningen, der indgik i Nordrhodesia.

Kaptajnløjtnant (*Kapitänleutnant außer Dienst*) Kendrick [5](#) fik til opgave at undersøge sagen og sænke eller erobre de to fjendtlige fartøjer, og afgik herefter fra Kigoma med kanonbådene Hedwig von Wissmann, under kommando af premierløjtnant (*Oberleutnant zur See*) Horn, og Kingani, under

kommando af premierløjtnant Odebrecht.

Et kommando askarier.

Fra Koloniales Bildarchiv - Bild Nr. 012-1145-08

(Universität Frankfurt am Main).

I Bismarckburg, der ligger i den sydlige ende af Tanganyikasøen (se Kort 1), forstærkes flotillen med et kommando på anslået 66 askarier fra *Abteilung Bismarckburg*, under ledelse af løjtnant (*Leutnant der Reserve*) Baum [6](#)).

Billedet forestiller ikke det aktuelle kommando, men er blot et passende billede.

Med styrken fulgte også to dampchalupper (*Dampfpinassen*), der medbragte forskelligt bugsermateriel. De stammede fra Möwe - benævnt 1. og 2. dampchalup - og blev siden ført med til Kigoma.

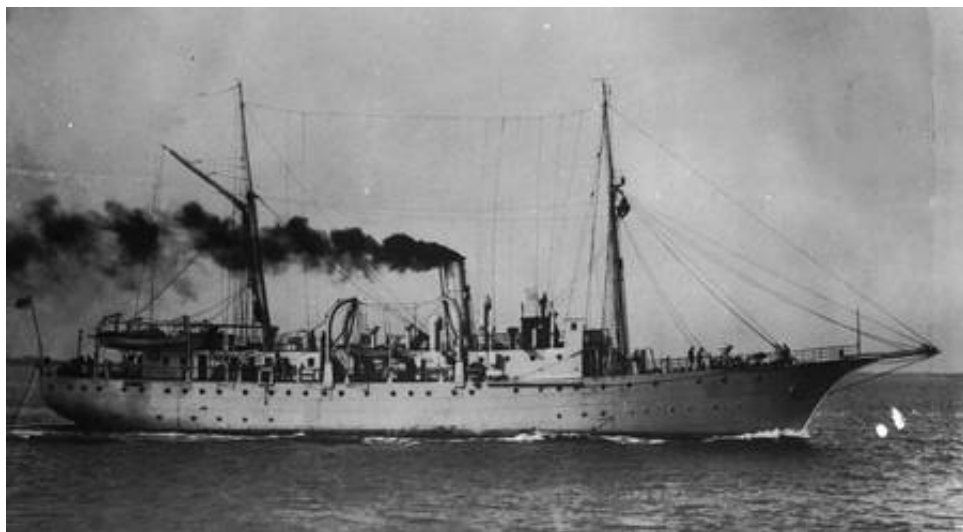
Dampchalupperne blev anvendt under flere operationer, ofte udrustet med et maskingevær. Kilderne oplyser ikke, hvorvidt de var armerede ved denne lejlighed; Kilde 1 nævner alene, at *Abteilung Bismarckburg* ikke rådede over maskingeværer.

Krydseren SMS Königsberg og to dampchalupper, sandsynligvis ved Dar-es-Salam.

Fra Koloniales Bildarchiv - Bild Nr. 004-1088-07
(Universität Frankfurt am Main).

Dampchaluppen til højre i billedet minder om den type, der blev anvendt af opmålingsskibet Möwe; chaluppen til venstre hører måske til Königsberg.

Opmålingsskibet Möwe.

Fra Koloniales Bildarchiv - Bild Nr. 004-1086-07
(Universität Frankfurt am Main).

Den ene af Möwe's dampchalupper ses umiddelbart til venstre for den bagerste af masterne.

Fra Bismarckburg sejlede flotillen mod syd, hvor man afsøgte områderne ved Kituta og Kasakalawe (Se Kort 1) samt Niamkolo, der ligger mellem de to andre byer.

Det viste sig, at efterretningerne var korrekte, og man fandt de to ældre engelske dampskibe ved Kituta og Kasakalawe.

Operationsområdet

Kort 1: Tysk Østafrika; udgangspunktet er markeret med grønt og det aktuelle operationsområde er markeret med rødt. Fra Kilde 2.

Operationerne ved Kituta

Ved byen Kituta fandt man den 18. november 1914 dampskibet Good News [7](#) oplagt på stranden.

Landgangsøvelse ved Dar-es-Salam.

Fra Koloniales Bildarchiv - Bild Nr. 004-1049b-10
(Universität Frankfurt am Main).

Et kommando blev sendt i land. Kilde 11 anfører, at denne styrke var under kommando af løjtnant Hasslacher (*Leutnant der Reserve*), men denne oplysning bekræftes ikke af andre kilder.

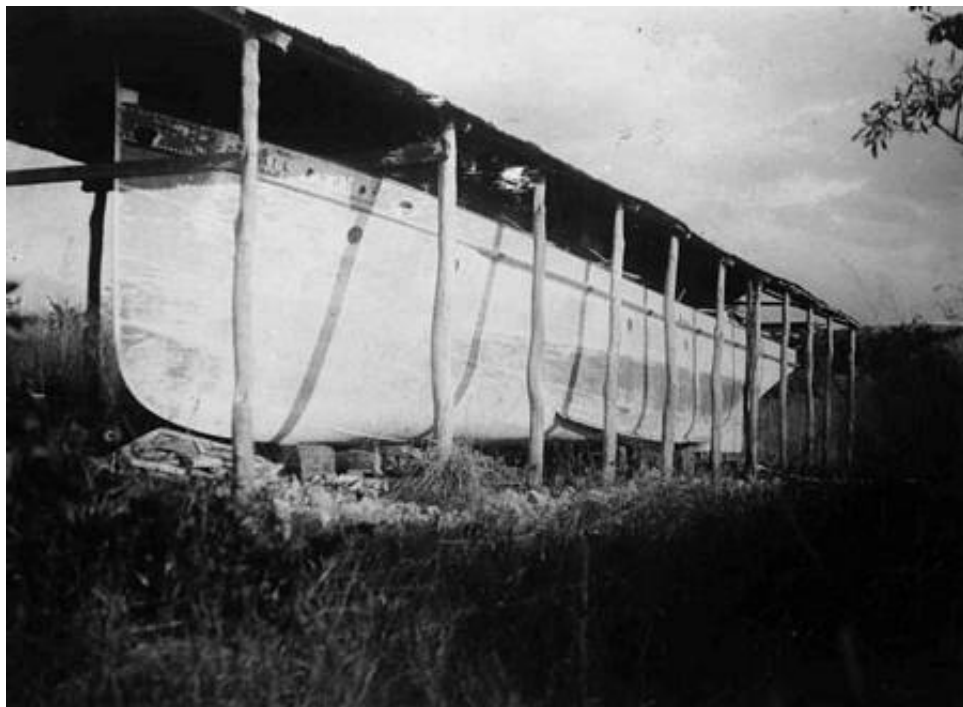
I mangel af billeder fra de aktuelle operationer, må dette billede illustrere landsætningen af askarierne fra *Abteilung Bismarckburg*.

Det blev hurtigt fastslået, at såvel skrog som kedel var stærkt medtaget, og at skibet var ubrugeligt; i nærheden fandt man også to mindre fartøjer [8](#)), hvis tilstand ikke var meget bedre.

Ingen fjendtlige enheder befandt sig i området, og man kunne derfor uden problemer bortsprænge de tre fartøjer. Samtidig ødelagde man forskellige lagre, der tilhørte handelsselskabet African Lakes Corporation [9](#)).

Som nævnt mødte tyskerne ingen fjendtlige soldater, men heller ingen lokale beboere. Hele kystområdet var mennesketomt, idet det blev rømmet i 1908 på grund af stor risiko for sovesyge [10](#)).

Operationerne ved Kasakalawe

S/S Cecil Rhodes oplagt i Kasakalawe.
Fra Koloniales Bildarchiv - Bild Nr. 016-1285-05
(Universität Frankfurt am Main) [12](#)).

Eftersøgningen fortsatte og via Niamkolo ankom de tyske fartøjer den 19. november 1914 til byen Kasakalawe.

Her fandt man dampskibet Cecil Rhodes [11](#)), der også var oplagt på kysten.

Cecil Rhodes var dog i noget bedre stand og kaptajnløjtnant Kendrick besluttede at bjærge skibet næste dag og herefter bugsere det med tilbage.

Samtidig fandt man en større beholdning af telegrafkabel - ca. 200 km - og flere hundrede jernstænger (telegrafpæle) - og kaptajnløjtnant Kendrick besluttede sig for også for at bringe dette fund med tilbage. Selvom det måske ikke lige var ting man manglede, så var filosofien, at materiellet altid kunne anvendes til et eller andet.

En englænder, Cullen Gouldsbury, som under en rejse i Nordrhodesia aflagde et besøg i Kasakalawe i 1911, omtaler i bogen *An African Year* [13](#)) stedet således:

"... The lake shore was a country of the dead. Halting for half an hour at midday and again at four o'clock (this time on the deserted site of the African Transcontinental Telegraph station at Kasakalawe, now overgrown, with only the piles of telegraph poles and coils of wire innumerable to bear witness to the past) ..."

Indtil videre var der heller ikke her observeret fjendtlige enheder i området, men sikret af løjtnant Baums tropper gik man nu i gang med at bjærge telegrafmateriellet og forberede borttransporten af Cecil Rhodes.

Allierede modforanstaltninger

Major Frederik Vilhelm Olsen.
Fra *Kongo Kalder* af Victor Freiesleben,
Carl Allers Bogforlag, København 1944.

Fra allieret side var man kommet under vejr med de tyske operationer, måske via oplysninger fra den indfødte befolkning, hvorfor kystområderne altså ikke var helt mennesketomme.

En mindre styrke blev i første omgang sendt fra den nærliggende by Abercorn mod Kituta (afstand ca. 22 km), men styrken nåede først frem efter, at tyskerne havde forladt området.

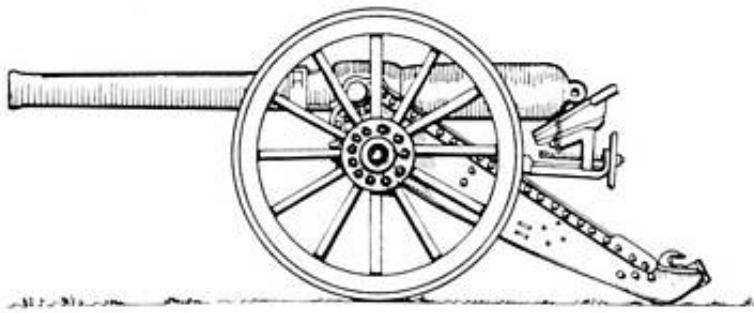
Den allierede garnison i Abercorn var under kommando af oberstløjtnant Harry March Stennett, Northern Rhodesia Police, og bestod på dette tidspunkt af en styrke fra Northern Rhodesia Police (indfødte soldater med engelske officerer) samt 1. (Katanga) Bataljon fra Force Publique [14](#) Belgisk Congo, på 500 mand (indfødte soldater med belgiske officerer), under kommando af den danskfødte major Frederik Vilhelm Olsen [15](#).

*Indfødte soldater fra Belgisk Congo, fotograferet ved Toa (ved Albertville),
1913. Fra Koloniales Bildarchiv - Bild Nr. 006-1159a-24*

(Universität Frankfurt am Main).

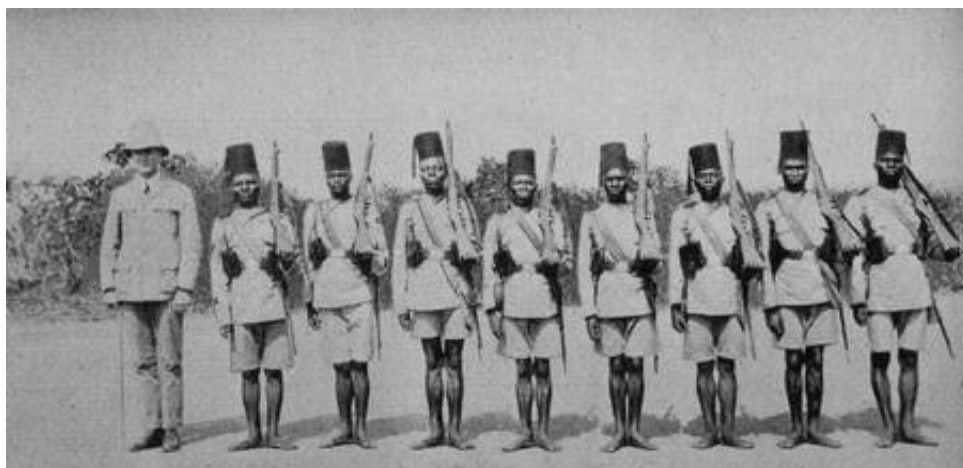

7-pdr bjergkanon (kaliber 2,5-tommer) [17](#)).

Garnisonen i Abercorn var netop blevet forstærket med en 7-pdr bjergkanon (kaliber 2,5-tommer) og 200 granater sortkrudt).

Kanonen bar tilnavnet "May Jackson", opkaldt efter en meget populær barpige i Salisbury, Sydrhodesia [16](#)).

Kanonbesætningen kom fra den sydrhodesiske enhed British South Africa Police (4 mand) og British South Africa Native Police (den indfødte afdeling af BSA Police) (6 mand). Pjecen og den tilhørende ammunition var transporteret med jernbane fra Salisbury til Broken Hill og herfra af 600 bærere til Abercorn (ca. 830 km). Kanonkommandoen var under ledelse af løjtnant Percy Joseph Sillitoe, Northern Rhodesia Police [18](#)).

Løjtnant Percy Joseph Sillitoe og indfødte soldater fra Northern Rhodesia Police, fotograferet ved Mkushi, 1913.

Fra Kilde 12.

For nærmere oplysninger om de rhodesiske enheder, se *Efterskrift*.

Angrebsstyrken

En styrke på ca. 200 mand blev nu sendt fra Abercorn mod Kasakalawe (afstand ca. 45 km). Styrken var under kommando af oberstløjtnant Stennett, og bestod af 50 mand fra Northern Rhodesia Police og 150 mand fra 1. (Katanga) Bataljon, Force Publique. Foruden håndvåben rådede man over to maskingeværer og en 47 mm kanon (antageligvis var de tunge våben alle belgiske). Med styrken fulgte også løjtnant Sillitoe og "May Jackson".

Terrænet omkring Kasakalawe beskrives som bevokset med tæt krat og højt græs, og de forskellige dele af den allierede styrke havde vanskeligt ved at bevare indbyrdes kontakt. (Kilde 4)

En belgisk 4,7 cm Nordenfelt kanon, fotograferet ved Mitoko i den centrale del af Belgisk Congo. Fra et belgisk postkort fundet på Internettet.

Om morgenen den 20. november 1914 nåede styrken frem til Kasakalawe og indledte straks et angreb på den tyske styrke, der skyndsomst ombyttede håndværktøj med geværer.

S/S Cecil Rhodes ødelægges

På dette tidspunkt var Kingani på vej til Bismarckburg, med to dhows på slæb, og man var travlt optaget af at læsse telegrafmateriel ombord på Hedwig von Wissmann, tilsyneladende et stykke fra stedet, hvor Cecil Rhodes lå.

De allierede styrker nåede frem tæt på S/S Cecil Rhodes, og en heftig ildkamp fulgte nu. Løjtnant Baum frygtede at skibet ville gå tabt, da det ikke var sikkert, at hans lille styrke, der i øvrigt var i kamp for første gang, kunne holde stillingen. Han befalede derfor skibet sprængt, ved hjælp af i forvejen placerede sprængladninger.

Alarmeret af larmen fra skydningen vendte Hedwig von Wissmann snart efter tilbage til kamppladsen, og beskød angriberne med sine to revolverkanoner. Angrebet gik nu i stå og de to allierede kompagnier måtte trække sig væk fra området.

Løjtnant Sillitoe, der tilsyneladende førte de 50 mand fra Northern Rhodesia Police, blev beordret frem for at finde en velegnet stilling til "May Jackson", efterladende kanonen og mandskabet. Dette lykkedes dog ikke, før de allierede enheder blev tvunget væk, og kanonen fik derfor først sin ilddåb ved en efterfølgende træfning ved Saisi. Heller ikke den belgiske kanon kom tilsyneladende i aktion ved Kasakalawe.

Da Cecil Rhodes blev ødelagt, befandt skibet sig tilsyneladende på selve søen, og man var i gang med at trække det ud på dybere vand. Kilderne er ikke ganske præcise, men denne operation må nødvendigvis være udført af de to dampchalupper, da begge de større fartøjer var optaget af andre gøremål. Under alle omstændigheder ligger vraget i dag på 6 m dybde i Mbete Bay ved Kasakalawe.

Da fjenden var forsvundet, bjærgede tyskerne resten af telegrafmateriellet og satte herefter kurs mod Bismarckburg.

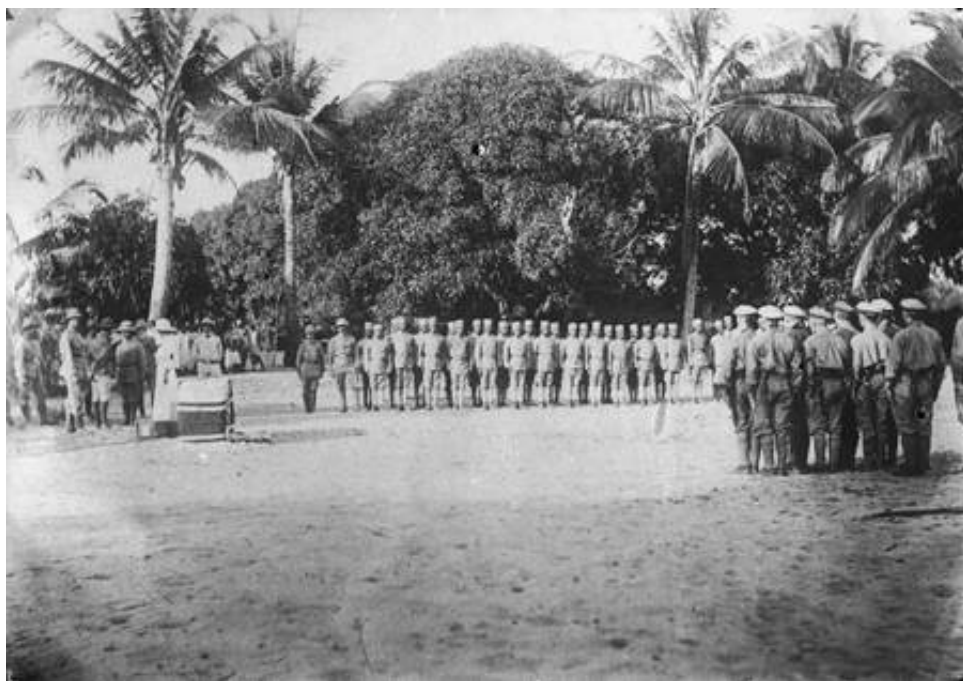
Tabstal

Tabene på allieret side oplyses som 2 døde og 10 sårede - alle indfødte soldater fra Belgisk Congo. (Kilde 10)

Tabene på tysk side oplyses som 3 sårede - en tysk underofficer, Maschinistenmaat Erich Kirstein [19](#)), blev hårdt såret og to askarier blev lettere såret. (Kilde 1)

Efter Kasakalawe

De mange kilometer telegrafkabel blev efterfølgende losset af i Bismarckburg.

Tyske askarier og marinesoldater ved parade i Dar-es-Salam under Første Verdenskrig.
Fra Koloniales Bildarchiv - Bild Nr. 006-1160-01
(Universität Frankfurt am Main).

Hvorvidt der blev afholdt en parade ved Abteilung Bismarckburgs hjemkomst foreligger ikke oplyst, men det er måske ikke helt usandsynligt ... I givet fald kunne paraden have taget sig ud som vist her.

De tyske marinesoldater ses til højre i billedet.

Korvettenkapitän Gustav Zimmer.
Fra Koloniales Bildarchiv
(Universität Frankfurt am Main).

Under indtryk af en engelsk trussel mod byen blev materiellet i begyndelsen af december 1914 bragt i sikkerhed i Kigoma.

Transporten foregik med en række dhows. Denne operation blev ledet af orlogskaptajn Zimmer.

Legen der Feldtelegraphen in den deutschen Schutzgebieten, tegnet af Fritz Grottemeyer.
Fra et tysk postkort udgivet af støtteorganisationen *Kolonial-Krieger-Spende*.

Materiellet fra Nordrhodesia - suppleret med telegrafmateriel, der blev erobret under forskellige togter mod kystområderne af Belgisk Congo - blev siden anvendt til at bygge en telegrafforbindelse mellem Iringa og Neulangenburg.

Kilder

1. *Die Möwe-Abteilung auf dem Tanganjikasee Deutsch-Ostafrika 1914-1916* af Korvettenkapitän

- Zimmer, beretning til det tyske Marinearkiv i Berlin, 23. marts 1931, udgivet af Roland Fücksle, München, u.å. sammen med *Lebensbericht des Kapitän zur See a.D. Hans Apel*, nedskrevet i 1973.
2. *Dampfer Hedwig von Wissmann - Krieg und Frieden auf dem Tanganjika-See* af Albert Röhr og Otto Mielke, SOS Schicksale deutscher Schiffe Nr. 158, Arthur Moewig Verlag, München, 1958.
  3. *Die Operationen in Ostafrika* af Ludwig Boell, privat udgivelse, trykt i Hamburg i 1951.
  4. [Buxton's Despatch](#), London Gazette, 2nd Supplement, 13 July 1917 (London Gazette).
  5. Bericht S.M.S. Möwe über die Zeit vom 08.12.1913 bis Kriegsausbruch af Kapitän zur See a.D. Gustav Zimmer (Traditionsverband ehemaliger Schutz- und Polizeitruppen). Se også hovedartiklen *Tätigkeit S.M. Vermessungsschiff Möwe und seiner Besatzung bei Kriegsausbruch in Deutsch-Ostafrika 1914*.
  6. *Tanganjikasee - A Gunboat War in Deutsch-Ostafrika 1914-1916* af Dennis L. Bishop and Holger Dobold (By Jingo).
  7. *The Phantom Flotilla* af Peter Shankland, Collings, London, 1968. Bogen blev udgivet på dansk under titlen *Flåde over land*, Branner & Korch, u.å. (ca. 1970).
  8. *Zambia's War Wrecks, The Lowdown (Zambia)*, September 2006. Januar 2007 nummeret af samme tidsskrift indeholder også en relevant artikel, *Diving the Cecil Rhodes* af Joan Haig.
  9. *History of the Great War, Military Operations East Africa, Vol. I, August 1914 - September 1916* af obestløjtnant Charles Hordern, HSMO, London 1941.
  10. *The Story of the Northern Rhodesia Regiment* af W.V. Brelsford (red.), Galago Press, Kent 1990, ISBN 0-946995-83-4. Oprindeligt udgivet af Government Printer, Lusaka, i 1954.
  11. *The History of the Northern Rhodesia Police* af Tim Wright, British Empire & Commonwealth Museum Publications, Bristol 2001, ISBN 0-9530174-4-3.
  12. *Cloak without Dagger* af Percy Sillitoe, Abelard-Schuman, New York, 1955; oprindeligt udgivet af Cassell, London, 1955. Et uddrag af de relevante sider er modtaget fra Harry Fecitt, 4. december 2007.
  13. *The Search for the May Jackson - Screw Gun Extraordinaire* af Rob Burrett (South African Military History Society).
  14. *The Chequered Career of May Jackson, Northern Rhodesia and Zambia - Photographs and Information from the Fifties and Sixties*, Defence (Ian Singer).
  15. *Historic Cannons at Kasama; Notes compiled by W.V. Brelsford*, The Northern Rhodesia Journal, Vol. 1, No. 4, 1951 (Ian Singer).
  16. *Artillery of the Jameson Raid* af M.C. Heunis, Oranje Vrijstaat Artillerie Corps - Historical Study and Re-enactment Group, OVSAC Study No. 13, July-September 2005.
  17. *Zusammenstellung von Unterlagen zur 37 mm Hotchkiss-Revolverkanone* (W. Eberhard Falck).
  18. *Verlustliste der im 1. Weltkrieg in Deutsch-Ostafrika verwendeten Offiziere und Deckoffiziere der Kaiserlichen Marine (Gefallenendenkmäler)*.

Efterskrift - Data for de tyske kanonbåde

HEDWIG VON WISSMANN

Length: 120 feet
Beam: 20 feet
Weight: 57 tons
Engine output: 1 x 60hp
Speed: 6-7 knots

KINGANI/FIFI

Length: 56 feet
Beam: 15 feet
Weight: 45 tons
Engine output: 1 x 60hp
Speed: 8 knots

Dataark for kanonbådene Hedwig von Wissmann og Kingani, senere HMS Fifi [20](#)).

Hedwig von Wissmann var oprindelig udrustet med en 4 cm marinekanon, men blev ved oprettelsen af *Abteilung Möwe* udrustet med fire 3,7 cm revolverkanoner, hvoraf de tre medførtes fra opmålingsskibet Möwe, mens den fjerde kom fra Beskyttelsestroppernes beholdninger.

Den ene af kanonerne blev efterfølgende overført til Kingani, og monteret på fordækket.

Revolverkanoner

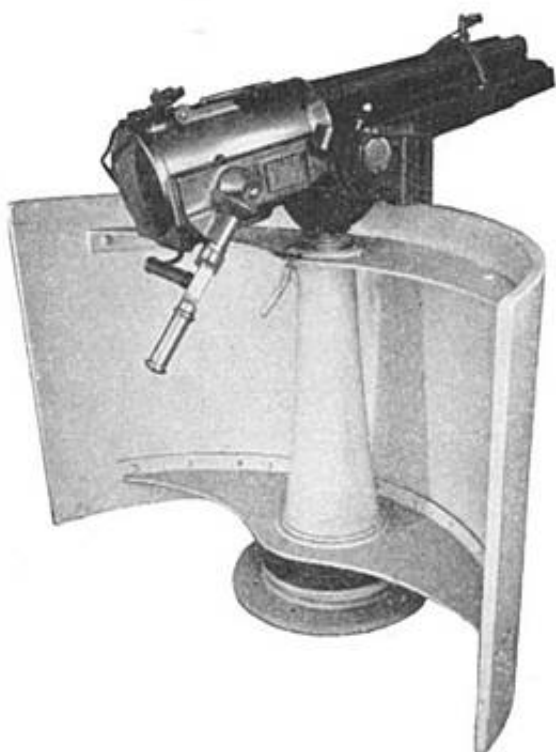
Tyske officerer og underofficerer fra Beskyttelsestropperne ved skydning med en 3,7 cm revolverkanon i Tysk Østafrika, 1906. Fra Bundesarchiv - Bild 105-DOA0152.

Hotchkiss revolverkanonen blev konstrueret i 1872 af Benjamin B. Hotchkiss, stifteren af den franske våbenfabrik *Hotchkiss et Cie*.

Våbensystemet blev kort tid efter indført i Den kejserlige Marine. Siden blev en tysk udgave fremstillet af Hermann Gruson, hvis firma i 1893 blev en del af Krupp koncernen [21](#)).

Hotchkiss pjecen havde fem revolverende løb, efter nogenlunde samme princip som en Gatling kanon [22](#)). Patronerne blev indført fra siden i et 10-skuds magasin; et fyldt magasin vejede ca. 8 kg.

Den effektive skudhastighed var 30-32 skud pr. minut. Den effektive skudvidde var ca. 2.400 m. På 500 m afstand kunne en patron gennembryde en 15 mm tyk stålplade; på 3.000 m en 6 mm tyk stålplade. (Kilde 17)

37 mm revolverkanon.

Fra *Vor Flåde i Fortid og Nutid* af Halfdan Barfod, Bind II, Nordiske Landes Bogforlag, 1942.

Revolverkanonen blev anvendt af mange landes hære og flåder, herunder også i Danmark, fra 1880'erne.

I maritim sammenhæng var pjecen beregnet til at beskyde miner og torpedoer.

Så sent som i begyndelsen af 1930'erne var to af Flådens fartøjer endnu udrustet med 37 mm revolverkanoner, nemlig:

- Dampbåd A (søsat i 1896), der var udrustet med 2 stk. 37 mm revolverkanoner. Skibet indgik i Reserven.
- Opmålingsskibet Marstrand (søsat 1861), der ligeledes var udrustet med 2 stk. 37 mm revolverkanoner. Skibet er omtalt under overskriften *Skibe til særlige formål*.

Ovenstående oplysninger stammer fra *Liste over Flåden i Danmarks Flåde* af kaptajnløjtnant K. Dahl (red.), Selskabet til udgivelse af Kulturskrifter, København 1934.

Endvidere indgik 4 stk. revolverkanoner i nærforsvaret af visse besætningsanlæg, f.eks. Masnedøfortet [23](#)), og i beskrivelsen af fortets skyts anvendes betegnelsen *Revolverkanon M/1886*.

Northern Rhodesia Regiment.
Cigaretkort nr. 46
fra Player's serie
Military Uniforms of the
British Empire Overseas, 1938.

Om militære enheder fra Nordrhodesia og Sydrhodesia

Af bagsiden på kortet fremgår følgende:

"The Northern Rhodesia Regiment was formally the Military Wing of the Northern Rhodesia Police. This Military Wing was subsequently divorced from the Police and constituted a separate military regiment under its present title.

Two battalions were raised in the Great War and played a distinguished part in the operations in South-West Africa in 1914, and in East Africa, 1914-18. Its badge is a golden-crested crane and its motto "Diversi genere fide pares".

Recruited from Africans of Northern Rhodesia, the Regiment, of which we show a Regimental Sergeant-Major, is officered by British officers. Government House, Lusaka, may be seen in the background."

The British South Africa Police.
Cigaretkort nr. 6
fra Player's serie
Military Uniforms of the
British Empire Overseas, 1938.

Af bagsiden på kortet fremgår følgende:

"The police force of the Colony of Southern Rhodesia was originally recruited to accompany the Pioneers in the Occupation of Mashonaland in 1890, and later saw service in the Matabele War of 1893, the Matabele and Mashona Rebellions of 1896 and the Boer War.

The Force was then known as the B.S.A. Company's Police, after the Charter Company which was responsible for the government of the territory. The B.S.A. Police saw service in German East Africa (1915-18), and was also responsible for the capture of Schuckmansberg in German South-West Africa in 1914.

We show a Trooper (Full Dress) in front of the Regimental Institute, B.S.A.P. Depot, in Salisbury, Southern Rhodesia."

The British South Africa Police: Native Askari.

Cigaretkort nr. 7 fra

Player's serie

Military Uniforms of the

British Empire Overseas, 1938.

Af bagsiden på kortet fremgår følgende:

"The Native Police of Southern Rhodesia are recruited from the Matabele and Mashona tribes of the Colony, and from the adjoining territories of Nyasaland and Northern Rhodesia.

Although forty years ago their ancestors were uncivilized, the present-day recruits reach a high standard of discipline and efficiency. They work in co-operation with European members in all branches of the Force, while a special platoon of Askari performs guard duties at Government House. The H.Q. and Training School are at Salisbury. During the Great War numbers of them saw service in German East Africa.

The background shows the Municipal Offices in Salisbury, Southern Rhodesia."

Per Finsted

Noter:

- 1) Omtalt i den yderst troværdige roman *Eine Frage der Zeit* af Alex Capus, Albrecht Knaus Verlag, München 2007.
- 2) Magtkampen lettede først efter det engelske landgangsforsøg ved Tanga i november 1914.
- 3) Se kanonbådenes data i *Efterskrift*.
- 4) Da Kingani blev sænket af de engelske kanonbåde Mimi og Toutou den 26. december 1915, under kommando af orlogskaptajn (*Commander*) G.B. Spicer Simson - og siden bragt flot og indsat i engelske

tjeneste som HMS Fifi - talte besætningen: Leutnant zur See Junge, Vizesteuermann Pinning og Unteroffizier Schwarz, der alle faldt under kampene, samt en unavngiven rorgænger og en (jf. Kilde 7 - to) maskinist. Den indfødte del af besætningen talte i alt 11 mand, af hvilke 3 oprindeligt antoges at være faldet under kampene. Det viste sig efterfølgende, at en af de formodede dræbte indfødte, en fyrbøder ved navn Fundi (*swahili* for mekaniker eller smed) var svømmet i land. Fundi trådte siden i engelsk tjeneste og beholdt sit job som fyrbøder på HMS Fifi (Kilde 7).

5) Faldt i oktober 1916 under kampene ved Tabora. (Kilde 1 og 18)

6) Faldt i 1915 under kampe ved Russissi floden på grænsen mellem Tysk Østafrika og Belgisk Congo. (Kilde 1)

7) S/S Good News blev bygget i 1882 af Forrestt & Son Ltd. Wivenhoe, England og siden transporteret til Tanganyikasøen, hvor skibet i 1885 kom i tjeneste hos London Missionary Society. Se nærmere i Kilde 7. SS Good News, Kituta Bay (Addicted to Travels) oplyser, at en skrue og et flag fra S/S Good News i dag er udstillet på Moto Moto Museum i Mbala, mens resterne af vraget siges at ligge på kysten ved Kituta.

8) Kilde 1 og 2 oplyser, at der var tale om to stålpramme (*Stahlboote*). Kilde 8 anfører, at der var tale om et ældre fartøj, S/S Morning Star, der så vidt vides også tilhørte London Missionary Society.

9) Se African Lakes Corporation (Wikipedia).

10) En official rapport fra 1914 omtaler dog, at der ikke var fundet tilfælde af sovesyge i området siden 1910. Se *Report upon Sleeping Sickness in Northern Rhodesia to December 1913*, Administration Press, Livingstone, 1914 af Dr. A. May, gengivet i *The Review of Applied Entomology, Volume II, Imperial Bureau of Entomology, London 1914 (Smithsonian Institution Libraries), p.73.*

11) S/S Cecil Rhodes blev bygget i 1899 af Forrestt & Son Ltd. Wivenhoe, England og siden transporteret til Tanganyikasøen, hvor skibet i 1901 kom i tjeneste hos Tanganyika Concessions Ltd, i forbindelse med etableringen af telegrafforbindelsen fra Kapstaden til Cairo. Se nærmere i Kilde 8.

12) Billedet stammer fra den del af Koloniarkivets billedsamling, der har tilhørt orlogskaptajn Zimmer og er måske taget i forbindelse med operationerne. Orlogskaptajn Zimmer skriver i Kilde 1, at Good News var oplagt på samme måde som Cecil Rhodes.

13) Se *An African Year* af Cullen Gouldsbury, Edward Arnold, London 1912 (University of California Libraries), p.247.

14) Læs mere om Force Publique i *Om franske og belgiske enheder under felttoget i Kamerun, 1914-1916 og Cyklist-kompagnier fra Belgisk Congo under Første Verdenskrig.*

15) Flere af officererne i Belgisk Congo var skandinaver, med den danske major Frederik Vilhelm Olsen som den mest fremtrædende. Frederik Vilhelm Olsen (født 24. maj 1877 i Kalundborg; død 17. november 1962 i Etterbeek, nær Bruxelles) kom til Belgisk Congo i 1898 som ung løjtnant og sluttede sin karriere som chef for Force Publique (1920-1925). Umiddelbart før sin pensionering blev oberst Olsen udnævnt til general, og fungerede efterfølgende i nogle år som chef for transportvæsenet i Belgisk Congo. Fra *Kongo Kalder* af Victor Freiesleben, Carl Allers Bogforlag, København 1944.

Mod slutningen af november 1914 var der opstået tvivl om, hvorvidt man fra rhodesisk side fortsat havde behov for støtte fra de congolesiske tropper, der oprindeligt blev indsat i Nordrhodesia i september 1914.

1. Bataljon befandt sig således delvist ved Mporokoso i Belgisk Congo og ved Abercorn, samt på march mellem disse steder. En endelig aftale blev først indgået 27. november 1914 i Elisabethville af oberst Edwards, chef for de militære enheder i Rhodesia (både Nordrhodesia og Sydrhodesia), og vicegeneralkonsul for den østlige del af Belgisk Congo, M. Tombeur, der senere blev generalløjtnant og chef for de belgiske styrker, der erobrede Tabora i september 1916.

16) Kilderne 13-16 giver nærmere oplysninger om bjergkanonen "May Jackson". De rhodesiske artillerister var, jf. Kilde 12, korporal 1711 Jack Horton samt de menige 1709 Hadath, 1710 Hennessy og 1866 Farrar. Navnet på den fjerde artillerist oplyses dog i Kilde 14 som Pemberton og han var fra enten Northern Rhodesia Rifles, en frivillig enhed dannet af medlemmer af Northern Rhodesia Rifle Association, eller havde meldt sig som frivillig ved Northern Rhodesia Police.

Navnene på de indfødte artillerister (hjælpere og forsynere) foreligger ikke, men i højkommissær Buxtons officielle indberetning (Kilde 3) omtales menig 4267 Kavuti, der udmærkede sig under kampene ved Saisi (på grænsen mellem Nordrhodesia og Tysk Østafrika) i juli-august 1915.

17) Fra *Mountain Artillery Uniforms of the Second Afghan War c. 1879-1880* af D.S.V. Fosten, Modelworld, September 1973.

18) Løjtnant Sillitoe, der senere blev chef for den engelske efterretningstjeneste M.I. 5, beskriver sin indsats i erindringsbogen *Cloak without Dagger* (Kilde 12).

Her - som i den officielle engelske krigshistorie (Kilde 9) - får man dog blandet de tyske skibe på Tanganyikasøen sammen. Læseren efterlades således med det indtryk, at det noget større skib Graf von Götzen, inkl. 2 stk. 10,5 marinekanoner fra SMS Königsberg, deltog i operationerne. Graf von Götzen var endnu under bygning og kom først i tjeneste i sommeren 1915, og SMS Königsberg lå på dette tidspunkt skjult i Rufiji deltaet ved Det indiske Ocean. Se også Om det tyske skib Graf von Götzen på Tanganyikasøen under Første Verdenskrig. Efter Sillitoes erindringer at dømme, kom heller ikke den belgiske kanon i aktion under kampene, men alene maskingeværene.

19) Døde 21. september 1917 i Ægypten (sandsynligvis i en i en krigsfangelejr) og blev begravet ved et sted, der benævnes Mahdi. (Kilde 5)

20) Fra *Mimi and Toutou Go Forth: The Bizarre Battle of Lake Tanganyika* af Giles Foden, Penquin, London 2005, ISBN 0-14100-984-5.

21) Hermann Gruson, Meyers Konversationslexikon, Band 7. Leipzig 1885-92, S. 878 (Retro.lib).

22) Gatling Gun (Wikipedia). Se også Hotchkiss gun (Wikipedia, England) samt Hotchkiss gun (Wikipedia, Tyskland).

23) Se Masnedøfort (Torben Nørgaard), der bl.a. viser en 37 mm revolverkanon fra Aalborg Søfarts- og Marinemuseum.